

Анастасія Крутієнко

КРУТІЄНКО Анастасія Василівна – кандидат філософських наук, науковий співробітник відділу гуманітарних досліджень Міжнародного інституту інноваційного розвитку (Київ). Сфера наукових інтересів – філософія культури, естетика.

НЕЕПІСТЕМІЧНА ГЕНЕРАТИВНА ЕСТЕТИКА

У статті розглядаються основні ідеї неепістемічної генеративної естетики, як напрямку, який досі не привертав увагу вітчизняних дослідників. Показано, що когнітивний апарат класичних епістем нездатний адекватно відобразити естетичний досвід. Демонструється зв'язок цієї естетики з психоаналізом, постмодернізмом, а також перспективи естетичних ідей цього напрямку за умов віртуалізації суспільства.

***Ключові слова:** естетика, постмодернізм, трансгенеративність, неепістемічність, метанаратив*

Постановка проблеми. Наближення до європейської парадигми дискурсу ставить нові завдання, пов'язані з рецепцією і адаптацією до глибин національної свідомості перспективних відрухів концептуальних теорій світової думки. Це зумовлює інтелектуальний інтерес і суспільний запит на рефлексію над напрацюваннями, що досі залишались поза фокусом уваги основних дослідницьких концептуальних парадигм. Вхідження в поле досліджень нових надбань філософської рефлексії розширює інтелектуальні обрії і є актуальним завданням, яке стоїть перед мислителями сучасного світу. Таке завдання передбачає осмислення найширших імплікацій досі недостатньо вивчених напрацювань креативних зарубіжних течій. Серед невідомих вітчизняним дослідникам напрямків гуманітарної думки особливої уваги заслуговує неепістемічна генеративна естетика. **Метою даної статті** є дослідження і опис засадничих ідей цього напрямку, перспективного як у розумінні суто теоретичного аналізу, так і можливого практичного впливу на вітчизняну естетичну думку.

Основна частина. Належачи до царини досліджень, що виникли як ретроспективний аналіз класичного естетичного філософування шляхом відкидання когнітивно-епістемічної компоненти і генерування афективно-сміслового дискурсивного простору, неепістемічна генеративна естетика посідає гідне місце в симулякрально-траверсійному осмисленні постконцептуальних аналогій. Головні представники цієї течії унезападничують натяки на раціонально-комунікативну визначеність, ставлячи під сумнів когнітивний апарат класичних епістем.

Витоки ідей цього напрямку можна простежити у концепції французького дослідника А. Пютуа, чії праці знайшли відображення у творчості А.Франса. Згодом засадничі категорії неепістемічної генеративної естетики були розглянуті в монографії П.Менара, який досліджував зв'язки або спорідненості між мисленням Р.Декарта, Г.Ляйбніца і Дж.Вілкінса. Для радянських читачів ідеї даної течії стали доступними в стислому огляді, поданому в праці албанського дослідника М.Темешвара (Темешвар, 1984). Однак задушливий клімат епохи холодної війни не сприяв засвоєнню перспективних новацій, яким складно було пробитись крізь залізну завісу радянської цензури. Хоча об'єктивно спорідненість підходів простежувалась у відмові від раціональної епістемі, заміни її на суб'єктивістсько-вербальну симуляцію визнаних когнітивних практик. На сучасному ж етапі неепістемічна генеративна естетика здобуває дедалі більше визнання як напрям, що відповідає пізнавальним настановам когнітивного плюралізму, релятивізації смислів і естетичної полідискурсивності.

У пошуках дослідницької новизни представники неепістемічної генеративної естетики виходять за межі раціональності. Естетичні максими дозволяють обійти ригідні межі засадничих категорій, а означена невизначеність відкриває горизонти трансепістемічності. Долаючи традиційні вербальні дистинкції, в яких комутативність означника вміщує в собі дигресію смислу, мислителі цього напрямку звертаються до позаментальних естетичних епіфеноменів, обґрунтовуючи підхід, за яким нові перспективи відкриваються насамперед із боку невербальних, докомунікативних рефлексій. Саме на емпірично-перцептуальному рівні виявляються домисленневі конструкти, концептуалізація яких відбувається в рамках смислового поля неепістемічних концептів. Естетичний досвід кваліа потрапляє в площину дослідницької уваги, і генерування позадискурсивних евідентно-кваліативних дефініцій стає однією з визначальних рис даних естетичних досліджень.

Аналізуючи усталені естетичні концепції через призму неепістемічної генеративної естетики, сучасні мислителі стверджують, що партикулярні епістемічні концептуальні рамки не спроможні вмістити

трансгресійний характер естетичних об'єктів. Категоріальний апарат класичної естетики, розроблений Г.Гегелем в його «Критиці здатності судження», виявляє свою обмеженість перед біполярністю естетичної контрверсії. А мультимодальність понятійних очевидностей у сучасному естетичному просторі взагалі заперечує можливість класичних підходів.

До найзначніших теоретичних розробок в межах неепістемічної генеративної естетики належить концепція Дж.Лаерсона. Він стверджує, що засадничі епістемічні категорії за замовчуванням мають неепістемічний характер, оскільки естетика прекрасного спирається на трансчуттєві аспекти досвіду. Класичний гедонізм естетичних перцепцій допомагає відрефлексувати відображення креативної трансформації естетичного сприйняття. Звернення до раціонально-когнітивної сфери відбувається лише на стадії епістемологізації сенсорно-смислового означення прекогнітивного досвіду. Лаерсон виходить з термінологічного апарату постмодерністського симулякрально-метанаративного вокабуляру, вважаючи його найпридатнішим для трансмісії допонятійно-субконцептуальних смислів. Етимологізуючи ноематичний характер герменевтики в питанні інтерпретації естетичних понять, мислитель відходить від нормативно-ціннісних уявлень класичної естетики. Звертаючись до метареалістського усвідомлення травесивно-бриколажної чуттєвості, дослідник пропонує нове осмислення естетичних феноменів. Слід зауважити, що разом з тим у межах неепістемічної генеративної естетики відбувається використання напрацювань позитивістської суб'єктивності і доробку мовних ігор етноструктуралізму.

Відкидання спрощеної когнітивізації раціональних мотивів сгніфікує звуження площини естетичного дискурсу, оприявнюючи візію глибинних смислів. «Когнітивні засади епістемічного осмислення горизонтів рефлексії відображають лише зовнішньо-трансцендентальну сторону об'єктів, тоді як внутрішньо-феноменальне сприйняття основних естетичних категорій залишається поза межами іманентно досяжного, позначаючи ноуменальну перцептивну дискурсивність». (Larson, 2004, с. 60). За таких умов трансгенерація сенсуалістично-відчуттєвих перцепцій здатна об'єктивувати дистинкції, що досі не експлікувались у суб'єктивному досвіді.

Опозиція класичної й неепістемічної естетичних парадигм біналізує синхронічно-діахронічні дискурси генерування перцептивних когніцій. Їм відповідають квалітативні властивості естетичних явищ, які через призму мовних ігор ніби заломлюються у свідомості сприйняття естетичної реальності. Лаерсон підкреслює, що нова парадигма

долає інтернальні перешкоди до створення загальної естетичної теорії, здатної концептуалізувати площину експлікованих смислів, а плюралістичність метадискурсивності слугує засобом конгруентної смислової аналітики. Таким чином, інтеграція естетичного поля відбувається в межах некогнітивістської матриці трансепістемічного суб'єкта.

Критикуючи позитивістський метааналітичний ідеал, з його прагненням до операціоналістської абсолютизації свідомості, представники неепістемічної генеративної естетики вказують, що саме у сфері естетичного проявляються нераціоналізовані даності безпосередніх перцепцій. Перед тим, як досягти формально-абстракціоністського рівня неукowego осмислення, естетичні ідеї проходять крізь призму наративно-чуттєвої сенсуалізації. Саме на цьому рівні генералістичні категорії прекрасного та потворного трансформуються у свідомості реципієнта авторського задуму як образ мистецького твору. Досягаючи ж рівня абстракції, де ідеалізованість форми передбачає конкретизованість змісту, ці категорії нівелюються в процесі раціоналістсько-когнітивістської упередженості, характерної для позитивістських естетичних теорій. Так, Н. Слоупок зазначає, що попри всі намагання експлікувати квалітативно-фундаменталістські сприйняття за допомогою теоретико-пізнавального категоріального апарату, все одно залишається інтерналістський досвід, недоступний для експлікації у межах глибинних смислів. (Slowpoke, 2010, с. 173). Тож із точки зору загального чуття естетичні явища виступають як редукціоністські кореляти абстрактних теорій, операціоналізованих на рівні когнітивних дефініцій.

Хоча перцептивна верифікація виявів художнього образу неможлива без парадигмального ухилу, однак більшість естетичних виявів вже на допарадигмальному рівні маніфестують себе крізь сенсорні констатації. Тож відхід від раціональної концептуалізації на користь евідентно-очевидних властивостей сприйняття характеризує звернення нової естетики до генерування неепістемічних засобів осмислення естетичної царини. Ці засоби дозволяють зняти теоретичну навантаженість естетичних явищ, подану крізь призму когнітивної теорії. Всупереч аналітиці верифікаціоністських значень, естетичні феномени оприявнюються в безпосередньому досвіді, що постулює нові горизонти для естетичного аналізу.

Ідеї неепістемічної генеративної естетики знайшли свою рецепцію і в соціальній площині. Мабуть, найпомітніше вони втілились в теоретичній думці Т.Рентера (Ranter). Відштовхуючись від постструктуралістсько-марксистських узагальнень ролі мистецько-естетичних ідей в надбудові свідомості, Рентер підкреслює соціальний характер основоположних естетичних засад. Популярні ідеї смерті автора виражаються у

кризі естетичних симулякрів, пропущених крізь концептуальне сито актуальних формаційно-ідеологічних настанов. За таких умов епістемічні механізми свідомості колективного суб'єкта нездатні об'єктивно відобразити буття засобами мислення. В естетичній площині це додатково означає принципову суб'єктивну неспрощуваність, неможливість зведення естетичних явищ до маніфестацій хибної свідомості індивідуальних суб'єктів. На естетичний досвід неминуче накладаються структури на рівні соціальності, і хоча естетичне буття, як означник естетичного мислення, продовжує функціонувати на суто феноменальному рівні, однак глибший аналіз виявляє ряд прихованих за соціальною структурою засновків, які, в кінцевому підсумку, і визначають ідеоматично-структурні настанови, що лежать на поверхні справжньої естетики. Таким чином, засадничі риси естетичного буття оприявнюються поза соціальною свідомістю, накладаючи відбиток на індивідуально-структурний естетичний досвід. Відмова від епістемологізації виявляється плідною у площині вербалізації неексплікованих мисленневих побудов, дозволяючи уникнути структурної визначеності.

Маніфестування соціального потенціалу естетичних осмислень, представлених у практисі буттєво-ідеологічних відображень, належить до найзначущіших досягнень неепістемічної генеративної естетики. Аналіз вплетеного у соціальну структуру естетичного досвіду накладає відбиток на теоретичне представлення основоположних категорій. Цікавим видається також потенціал аналізу естетично відчуженого суб'єкта за умов маскультури, коли пересічні споживачі естетичного продукту дедалі частіше стикаються із симулякрами одновимірності естетичного простору.

З появою віртуальної реальності перед неепістемічною генеративною естетикою відкрились нові горизонти. Найяскравіше вони відрефлексовані в концепції Л.Конмена. Зосередившись на плюралістичності й квалітативній непроникності досвіду, мислитель запропонував нове розуміння естетичної рефлексії, що не вимагає застосування категоріально-понятійного апарату не лише класичного філософування, а й посткласичного різномно-сингулярного вокабуляру. Плюралістичність віртуально-когнітивних світів означає естетичну децентралізацію смислів, ментальні репрезентації яких опосередковуються техносферно-артифікованими засобами антропосферної самотрансценденції. Це означає, що мінімальний естетичний концепт не передбачає смислової коннотації. Конмен постулює настання ери транскласичного філософування. За його висловом, «Неепістемічність сигніфікує дискурсивність естетичної модальності у способі віртуальної репрезентації, яка характерна для транскласичної філософської свідомості. По-

передні парадигмально-верифікаційні критерії раціоналізували оприявлення когнітивно-сислової настанови, характерної для класичного філософствання. З появою ж віртуальності не лише як естетичного, а й як практико-перецептуального явища транскласичність означає не завершення, а ревіталізацію класики через призму нової епохи». (Conman, 2005, с. 320).

Віртуальність оприявнює плюралістичність контекстів, у яких може розгортатись естетизація техносферного дискурсу. Замість класичних дефініцій постмодерного філософствання, нове генерування естетичних категоріяльних засад не виключає звернення до базових сенсуалістичних феноменів, відображених через призму естетичного смаку. Ці феномени є своєрідними квантами смислів, які набувають ширшого значення лише в межах подальшої системи віртуальних когніцій. Вихід на новий рівень концептуалізації охоплює і площину феноменально уприсутнених перцепцій, де здійснення естетичної евалюації відбувається поза когнітивно-дискурсивними механізмами. В результаті породжується принципово новий синергійний ефект спорадичності, яким характеризуються віртуальні явища, що постають для суб'єктів комунікації в ноуменально-фігуративному сенсі. Трансмисія значення з незмінного ноезису до гнучних алітераційно-алетейних естетичних практик виявляє ноематичну редукцію смислів свідомості, що генеруються на сублімінальному рівні сприйнятих перцепцій.

Цікава спроба осмислення неепістемічної генеративної естетики через призму психоаналітичної парадигми представлена в працях Б.Еддлхеда. Спираючись на неверифіковані паттерни раннього досвіду, що закладаються у сприйнятті естетичних явищ в дорефлексивний період онтогенезу, Еддлхед виявляє транзитивність ментальних кроскультурних архетипів. Конгруентно-підсвідома сублімація смислів означає перенесення візуального досвіду через раціоналізацію крізь призму супер-его до засадничих архетипів естетичного сприйняття. Виявлення цих архетипів у кроскультурному контексті уможливило трансперсональну комунікацію на глибинно-доаналітичному, сублімінальному рівні. Естетичні доконцептуальні перцепції маніфестують себе через нейронно-трансмісійну ділянку свідомості, виявляючись у дорефлексивно-когнітивних механізмах. Спираючись на дослідження нейрокогнітивних механізмів, закладених на рівні стовбурових клітин, Еддлхед демонструє, що енграми естетичного сприйняття закодовані на ранніх стадіях онтогенезу, ще до формування когнітивних епістем. В процесі сукесивного розвитку ці епістемі впливають на перцептуально-білатеральні механізми, обумовлюючи диференціацію у сприйнятті й засвоєнні естетичних стимулів. На консцієнтально-епістемічному ж

рівні свідомості формується викривлена картина, опосередкована соціальним бекграундом. Як пише Еддлхед «Естетичні когніції, експліцитно засвоєні в процесі соціалізації, не відображають сублімінальних тонкощів дорефлексивного досвіду, закладеного в архетипально-сублімаційному аспекті мистецтва. Вони оприявнюються лише через лімітаційні стани свідомості, такі як гіпнотичний трансперсональний аналіз. Тому неепістемічна естетика здатна генерувати новий досвід рефлексії, недоступний для концептуально-раціональних рамок фундаменталістських категорій». (Addlehead, с. 110). Таким чином, естетичні явища виходять поза межі дискурсивних практик, що відкриває нові перспективи для когнітивного осмислення естетичної царини.

Певно, найтісніше неепістемічна генеративна естетика пов'язана з постмодернізмом, який забезпечує необхідний вокабуляр смислової плюралістичності. Відштовхуючись від постконцептуалізації метанаративу, з його критикою логоцентричності, представники цього напрямку шукають нових шляхів артикуляції естетичних ідей. Структурно-епістемічний характер естетичного досвіду відкривається через бриколажно-донаративний семіозис потоку відчуттів, де оприявлення моментів «тут-і-тепер» домінує над визначеністю усталених метакатегорій. Тож головним завданням естетичного сприйняття стає деконструктивізація апріорно визначених норм, означених через призму засвоєння мистецького канону. На рівні ж генерування естетичних смислів зникають усталені логоцентричні настанови, компілятивність зливається з креативністю, метафізичність розчиняється в трансепістемічності. Відбувається перехід до фоноцентризму метафоричного шару, який охоплює всі без винятку естетичні явища, надаючи їм трансструктурного вигляду в свідомості інтерпретатора.

У цьому руслі Д.Габлер, підкреслюючи недовизначеність інтерпретативних детермінацій, вказує на полідискурсивність ментальних наративів. Він стверджує, що аморфність невизначеності відкриває дорогу мультидисциплінарності в осмисленні естетичних явищ, і в результаті дозволяє уникнути бінарних дихотомій класичної суб'єктивності. (Gabler, 2003, с. 15). У неепістемічній же естетиці неоперсоналістична рефлексивність відображає імперсональний зміст естетичності, оприявлений через безпосередню даність сингулярного досвіду. Генерування дисконтинууму театральності естетичних маніфестацій знаходить своє втілення у нарації мовних ігор, однак денотативна прескрипція, накладаючись на естетичний досвід, веде до означника смислу, вкоріненого в метапрескрипції.

Концепт смерті автора веде до суб'єктивного дискурсу неепістемічності, де естетичні даності переживаються через структурно-само-

референтну рефлексивність. Враховуючи бриколажно-деконструктивну настанову, що конститує зміст безпосередніх естетичних даностей, Д.Гейблер пропонує відмовитись від концептуального нарративу метадискурсивних категорій. Класичні опозиції прекрасного і потворного, пропущені через логоцентричний вокабуляр, трансгресують до гендерного конструктивізму, де завдяки екзосмісловому забарвленню авторського письма відображаються в інтерпретації адресата, не обмеженій епістемічними рамками.

Моделювання симулякрів самореферентності в гіперпросторі естетичних коннотацій виводить об'єкти за межі сутності, приписаної їм традиційною культурою. Подвоєння присутності в наборі естетичних кодів веде до розчинення соціальності естетичного сприйняття в депістемізації суб'єкта, де раціональний модус здорового глузду відступає перед спонтанністю самоінтерпретативного досвіду. Інвентивна реконструкція автора позначається на контамінації естетичних категорій в позаепістемічній площині.

Загалом, відповідно до постмодерністських настанов, нівелюється ієрархія дискурсивних рівнів, унеможливлуючи привілейовану позицію естетичного сприйняття. Реверсія у мистецькому творі високого-низького, прекрасного-потворного, автора-реципієнта означає вихід мистецьких явищ за межі формально-естетичних категорій, додання епістемічної навантаженості естетичного досвіду.

Таким чином, розгляд неепістемічної генеративної естетики підводить нас до ряду **висновків**. Дотримуючись пізнавальних настанов когнітивного плюралізму, релятивізації смислів і естетичної полідискурсивності, мислителі цього напрямку відкривають шляхи до трансепістемічного аналізу естетичного досвіду. На рівні безпосередньо-позадискурсивної рефлексії, якому відповідає концепт квалія, відбувається розбудова концептуального апарату, який дозволяє по-новому підійти до площини естетичного.

Відкидаючи позитивістську аналітичність, мислителі цього напрямку звертаються до безпосереднього досвіду, який верифікує естетичне переживання. Цікаві також застосування ідей неепістемічної генеративної естетики в соціальній площині, особливо за умов поширення віртуальної реальності. За умов плюралістичності контекстів аналіз віртуального виміру звертається до базових естетичних феноменів, і в результаті утворюється принципово новий синергійний ефект спорядченості.

Загалом, неепістемічна генеративна естетика маніфестує себе як вартий уваги напрямок, який розвиває понятійний апарат у межах постмодерністського дискурсу, з його симулякрічністю, відсутністю чіт-

ких означників і продукуванням позарефлексивних наративів. Тож цей напрямок виглядає досить привабливим для вітчизняної філософської культури.

Список використаних джерел

- Темешвар М. Эстетика говорящей невысказанности. Новые современные течения в зарубежных общественных и социальных науках. Москва : МГУ, 1984 С. 8697.
- Addlehead B. Subliminal aesthetic of furiously sleeping ideas. *The Papers of Psychological Chicanery*. Vol. 9, No. 4 pp. 107131.
- Conman L. Transclassical approach as a leading trend in fictitious aesthetical theories. New York : Junk Science, 2005. 240 p.
- Gabblar D. Sense and sensibility of postmodern aesthetic. Washington, DC : Vanity Press, 2003. 298 p.
- Liarson J. Why we don't use our mind in aesthetical reasoning. *Predatory Journal of Philosophy*. 2004. No 7(36) (Nov.). pp. 5899.
- Ranter T. Non-epistemological foundations of false aesthetical conscience. *Philosophical Litter*. Vol 1, No 12. pp 2448.
- Slowpoke N. Nagel's bat in the belfry. *The Journal of Analytical Flubdub*. 2010. Vol 28(2) (Apr.). pp. 170185.

References

- Addlehead, B. Subliminal aesthetic of furiously sleeping ideas. *The Papers of Psychological Chicanery*, 9, 4, 107-131.
- Conman, L. (2005). *Transclassical approach as a leading trend in fictitious aesthetical theories*. New York: Junk Science.
- Gabblar, D. (2003). *Sense and sensibility of postmodern aesthetic*. Washington, DC: Vanity Press.
- Liarson, J. (2004). Why we don't use our mind in aesthetical reasoning. *Predatory Journal of Philosophy*, 7(36), 58-99.
- Ranter, T. Non-epistemological foundations of false aesthetical conscience. *Philosophical Litter*, 1, 12, 24-48.
- Slowpoke, N. (2010). Nagel's bat in the belfry. *The Journal of Analytical Flubdub*. 28(2), 170-185.
- Temeshvar, M. (1984). Estetika govoriashchei nevykazannosti [The aesthetics of speaking unspokenness]. In *Novye sovremennye techeniia v zarubezhnykh obshchestvennykh i sotcialnykh naukakh [New modern trends in the foreign social and social sciences]*. Moskva: MGU [in Russian].

Krutiienko Anastasia

NON-EPISTEMIC GENERATIVE AESTHETIC

This article is devoted to main ideas of non-epistemic generative aesthetics. This modern approach to aesthetics is unknown to Ukrainian philosophers, and nonetheless, it contains many interesting and original ideas. The thinkers, working within this trend, speculate about the basic categories of aesthetics in postmodernist-

style manner. In their description of aesthetical experience, they avoid clarity, certainty and go far beyond rationality. It allows them to elaborate an original lexicon, attractive to readers who are accustomed to the paradigm of discourse. The article also describe ideas of the non-epistemic generative aesthetics in connection with positivism and psychoanalysis. Also, at the article there is considered the manifestation of these ideas in social thought, especially at the time of the spread of virtual reality. Overcoming the limits of epistemic practice can reveal new aspects of aesthetic experience. Archetypal projections of binary meanings open up new perspectives in the aesthetic field, which leads to the leveling of the established semantic values. In the era of virtualization and globalization, the spread of simulacrum sets new challenges to aesthetic thinking. Denial of the rationality of logocentrism and appealing to the intuitive level of reflection allows us to discover new possibilities in the domain of aesthetic thought. This may prove to be appealing to some aesthetic researchers whose texts go beyond the rigid norms of scientific rationality.

Key words: *aesthetics, postmodernism, transgeneration, non-epistemic, metanarrative.*